
Skeive spor i historien

Utviklet av: UNIVERSITETSMUSEET I BERGEN, FORMIDLINGSAVDELINGEN v/Margareth Hosøy.

Formidler av dette opplegget må være leken, energisk og uredde når det gjelder å snakke om seksualitet.

Målgruppe: Ungdomsskole og videregående trinn

Kompetansemål etter 10. årstrinn.

Naturfag:

Kropp og helse

- Mål for opplæringen er at eleven skal kunne formulere og drøfte problemstillinger knyttet til seksualitet, seksuell orientering, kjønnsidentitet, grensesetting og respekt, seksuelt overførbare sykdommer, prevensjon og abort
- forklare hvordan egen livsstil kan påvirke helsen, herunder slanking og spiseforstyrrelser, sammenligne informasjon fra ulike kilder, og diskutere hvordan helseskader kan forebygges

Samfunnsfag

- gjere greie for hovudprinsippa i FN-pakta, FNs menneskerettserklæring og sentrale FN-konvensjonar, mellom anna ILO-konvensjonen om urfolks rettar, vise korleis dei kjem til syne i lovgjeving, og drøfte konsekvensar av brot på menneskerettar
- gjere døme på korleis oppfatningar om forholdet mellom kjærleik og seksualitet kan variere i og mellom kulturar
- analysere kjønnsroller i skildringar av seksualitet og forklare skilnaden på ønskt seksuell kontakt og seksuelle overgrep gjere greie for omgrepa haldningar, fordommar og rasisme og vurdere korleis haldningar kan bli påverka, og korleis den einskilde og samfunnet kan motarbeide fordommar og rasisme

Kompetansemål etter 3. vg:

Samfunnsfag: Individ, samfunn og kultur

- Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:
- definere omgrepet kultur og gjere døme på korleis kultur, kjønnsroller og familie- og samlivsformer varierer frå stad til stad og endrar seg over tid
- drøfte årsaker til at fordommar, rasisme og diskriminering oppstår og kva tiltak som kan motverke dette

Internasjonale forhold

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- finne døme på ulike typar konflikhtar og menneskerettsbrot og drøfte kva FN og andre internasjonale aktørar kan gjere

(Nye læreplaner trer i kraft for 10. trinn skoleåret 2021-22 og for 3. vgs skoleåret 2022-23.)

Hvor	Hva	Aktivitet
Vestibyle	<p>Velkommen. Ønske velkommen til museet og presentere deg selv. Be dem henge av seg i garderoben og komme tilbake til vestibylen.</p> <p>Informere om dagens tema – skeiv historie, og at det blir dramatisering, konkurranse og diskusjoner så det er viktig at de er åpne og klare til å delta.</p>	
Skeivt uteliv	<p>Dette er utstillingen Skeiv uteliv. Den ble åpnet under Regnbuedagene i Bergen. Dere kjenner Regnbuedagene? Pride? Regnbuedagene er synlighetsfestival for kjønns- og seksualitetsmangfoldet.</p> <p>Hva betyr det å være skeiv? Det er en samlebetegnelse for alle som bryter med samfunnets forventninger til kropp, kjønn og seksualitet. Hva er samfunnets forventninger til dette? Forventning om at de fleste er heterofil. Hva betyr fil, som i homofil? Kjærlighet. Hvilke skeive kategorier finnes det, har dere eksempel? Homofil, lesbisk, bifil, trans, panfil, aseksuell. Hvor mange har møtt, kjenner eller vet om noen som er skeive? Håndopprekking (går ut i fra at de fleste i iallfall vet om noen, kjendiser f.eks</p> <p>Hvor lett er det å snu på vaner og holdninger? Gikk det helt enkelt å sette nye navn på kjente ting? Når jeg gjør øvelsen så blir gjerne f.eks bil til et annet kjøretøy f.eks fly og ikke paprika eller bladlus. Mennesker er styrt av vaner og normer, straks noe er nytt og annerledes bruker vi litt tid på å endre holdningen våre. Enda vanskeligere er det å snu et helt samfunns normer og vaner. Å være skeiv, altså homofil, lesbisk, bifil, panfil, trans osv er ikke noe nytt. Det har alltid vært her, men det har ikke blitt snakket om på den måten vi kan snakke åpent om det i dag. Dermed er det også lite nedskrevet i historien, men noen spor finnes det og det er noen av de vi skal se på i dag. Her på UiB har man etablert Skeivt arkiv, de tar vare på, dokumenterer og formidler skeiv historie eller LHBT-historie. De har bidratt med fagstoff til utstillingen og dette undervisningsarbeidet.</p> <p>Vet dere når det ikke lenger var forbudt å være homofil i Norge? 1972 Frem til da hadde man straffelovens §213: Finder utugtig omgjængelse sted mellem personer af mandkjøn, straffes de, der heri gjør sig skyldige eller som</p>	<p>Spørsmål som elevene skal svare på. Målet er å få til en dialog med elevene.</p> <p>Oppgave 2 og 2. Andre ord på kjente ting , f. eks: peke på en stol og si maur.</p>

	<p>medvirker dertil, med fængsel indtil 1 aar. Med samme straf ansees den, som har utuktig omgjængelse med dyr.</p> <p>Homofili var altså ifølge straffeloven forbudt frem 1972. Da hadde det vært en sovende lov i mange år. Sovende paragraf brukes om lover og forskrifter som ikke brukes i praksis, som regel fordi de ble vedtatt i en tid da moralen var en annen.</p> <p>Siste gang noen ble dømt etter denne loven var en større sak her i Bergen. 34 menn ble dømt for brudd på denne loven i det politiet rullet opp en større pedofilisak.</p> <p>Man kunne altså bli dømt til inntil 1 års fengsel. I dag syns de fleste at dette var en strengstraff å i det heletatt bli dømt for å være sammen med en av samme kjønn. Går vi bakover i tid vil dere se at dette var en ganske mild straff.</p> <p>Det kom en homobevegelse i Norge som startet med Det norske forbundet av 1948. Har dere hørt om Kim Friele? Hun var/er aktivist som gjennom mange år har arbeidet for homofiles rettigheter. Hun er fra Bergen og var sterkt medvirkende til at straffeloven § 213 ble opphevet i 1972. Og at «homofili» ble strøket som psykiatrisk diagnose i 1978.</p> <p>Men selv med oppheving av denne loven skal det ta mange år før homofili blir akseptert i samfunnet. Man skal ikke mange 10-år tilbake før det å være skeiv var langt fra så alminnelig/akseptert som det er i dag. Det er noe av det denne utstillingen belyser. Da ble egne møtesteder hvor man visste andre skeive ferdes viktig. Bildene dere ser her er fra ulike utesteder i hovedsak Oslo, men også fra Bergen. I 1992 åpner Fincken, et utested for skeive, i Bergen. Dette er et av de første utestedene i Norge med store vinduer på gateplan og tydelig profilering mot det skeive miljøet.</p> <p>Men før 1972 var det altså forbudt med homofile handlinger, men det betyr ikke at det ikke har vært skeive folk før. Jeg vil ta nå ta dere med bakover i tid. Vi skal først tilbake til 1800-tallet.</p>	
Bunadsrom	<p>En lege fra Bergen er en av de første i Norge som tar i bruk sykdomsbegrepet «homosexualitet». I 1895 blir Ågot fra Hardanger innlagt på sinnsykeasyl i Bergen. Hun hadde de siste årene jobbet som tjenestejente i hjembygden, men var nå sendt til sinnsykehus fordi «hun hadde trang til at have legemlig omgang med de piger hun tjente sammen med.» Legen prøvde å behandle Ågot gjennom hypnose, kalde bad og beroligende middel. Men ingenting hjalp. Legen skriver: «hun vil heller dø en undvære kvindfolk» Det var ikke mulig å helbrede henne. Etter et års tid på sykehus ble hun sendt tilbake til bygden.</p>	<p><u>Diskusjon, to og to.</u> Hvordan skulle bygdens innbyggere ta seg av Ågot og forhindre henne i å gjøre det som de opplevde som umoralsk?</p>

	<p>Hun ble gift med en eldre enkemann og bodde på sammen med ham på en husmannsplass til han døde noen år seinere. Etter det bodde hun videre på husmannsplassen uten mann, men hun måtte ansette en tjenestepike som bodde og jobbet på gården...</p> <p>Homofili blir sett på som en sykdom på 1800-tallet. Men en annen sinnssykdom man kunne bli diagnostisert med var: hetrofil. Det å ha en seksualitet som ikke hadde til hensikt å lage barn, men sex mellom mann og kvinne bare for lystens skyld, ble altså sett på som en sykdom. Det hadde blitt sett på som perverst å ha sex bare for lystens skyld siden kristningen av Norge. Det skal vi se mer på om litt.</p> <p>Å se på homofili som en sykdom viser seg å være en seiglivet myte, fortsatt er det mennesker også i Norge som er sikker på at homofili er en sykdom som kan helbredes. Heldigvis er det ikke lenger en diagnose i psykiatrien slik det var frem til 1978.</p> <p>Men på 1800-tallet er det forbud mot homofili samtidig som det er en diagnose., I kriminalloven fra 1842 heter det: «omgjengelse mot naturen» Dette straffes med straffearbeid. Denne kriminalloven kommer av en viktig Norsk hendelse i 1814.</p>	<p>Plenumsdiskusjon, hva har de kommet frem til</p>
<p>Christierommet</p>	<p>Hva skjer i 1814? Norge får egen grunnlov. Grunnloven er påvirket av strømninger i Europa og opplysningstidens politiske ideer. Mennesket og jordelivet settes i fokus og fornuften bli rettesnor i alle tilværelsens forhold. De naturvitenskapelige oppdagelsene 1500- og 1600-tallet, som viser at naturen og universet styres av naturlover.</p> <p>På bildet her ser dere Christie. Det var han som grunnla dette museet. Han var sentral i utformingen av den norske grunnloven i 1814.</p> <p>Nesten 30 år etter grunnloven får vi ny kriminallov. Dere vet at det er forskjell på grunnlov og straffelov? En grunnlov er en lov som står over vanlige lover. Den inneholder grunnleggende regler om statsformen og det politiske systemet. Grunnloven garanterer noen grunnleggende rettigheter for norske borgere, og setter grenser for hva staten kan gjøre. Grunnlover betraktes som lover av en «høyere orden». De skal skape stabilitet og forutsigbarhet i statsstyret og også regulere den måten vanlige lover vedtas og endres på. Straffeloven er et lovverk er ment å regulere adferd, og er underkastet krav til klarhet og forutberegnelighet for å kunne brukes mot mennesker og foretak. Denne loven gjelder straffbare handlinger som tyveri, hærverk og voldsbruk.</p>	<p>Vi ser på bildet fra Eidsvoll</p>

	<p>Den Norske grunnloven er kraftig inspirert av den Franske. Men i Frankrike strøk sin «homolov» i 1791. Det skal ta 191 år før Norge gjør det sammen..</p>	
Kirkeutstillingen, soverom	<p>Våren 1782. Det er bryllup i en kirke i Drammensdistriktet. Opp kirkegulvet kommer Anne Kristin og Jens. Fremfor presten sier de ja til hverandre. To år seinere kommer Anne Kristin tilbake til presten og vil at ekteskapet blir opphevet. Hun hadde oppdaget at hun var gift med en kvinne. Det hun i to år hadde trodd var penis hadde vist seg å være en vott!?!</p> <p>Lovverket som Jens kunne bli dømt for var den danske kongen Christian den 5. sin lov fra 1687. Dette var et religiøst forankret lovverk der bibelen er var forbilde. Det ble mange flere forbud og påbud med harde straffer for de som forbrøt seg mot reglene. Drapsstraff ble innført for langt flere forbrytelser enn før. Bl. annet for seksuelle handlinger. I lovens 6.bok 13. kapittel §15 heter det: «Omgengelse, som er imot naturen, straffes med Baal og Brand.» Forbrytelsen blir også kalla sodomi og omfatter både analsex og sex med dyr. Etter lovverket kunne altså bli dødsdømt, med bål og brann. Paragrafen blir imidlertid knapt brukt, mest fordi man anser offentlig oppmerksomhet om den typen forbrytelse som skadelig. De som blir dømt blir stort sett alltid benådet og straffen omgjort etterpå.</p> <p>Når det gjelder Nils sto rettsvesenet et problem, de visste ikke hva de skulle gjøre med ham. Siden hun var biologisk kvinne hadde han ikke kunne ha analsex og dermed ikke brutt loven. Han rømte etter hvert fra fengselet.</p> <p>Men hva kan være kjernen til denne strenge lovgivingen? Vi må gå til kjernen i religionen.</p>	Bruke elevene som statister når denne historien fortelles.
Kirkeutstillingen, trapp	<p>Fortelle og vise bebudelsen for å vise at det ypperste var å kunne få barn helt uten seksuellsamkvem.</p> <p>Etter kristningen får man begrepet «synd.» Riktignok hadde man hatt regler for rett og galt også før innføringen av kristendommen, men nå ble man også ansvarlig overfor Gud. Man kunne rett og slett risikere å komme til helvete. Samtidig skjedde det også en endring i hva som var synd eller ikke. Der folk tidligere for eksempel ikke hadde betenkeligheter med å ha seksuelle forbindelser utenfor ekteskapet, ble dette nå absolutt forbudt. Seksuell samkvem er en ekteskapelig plikt. Det aller ypperste var å være aseksuell som Maria.</p>	Dramatisering av bebudelsen. Man trenger tre elever som skal være Josef, Maria og engelen. Et markeringskostyme til hver av dem.

	<p>Med kristendommen blir begge parter i et seksuelt forhold mellom menn fordømt. I den reviderte Gulatingsloven fra 1170 står det: «Om to karmenn blandar seg med kvarandre og vert sannskyldige i det då er dei begge ubotamenn(fredlause).»</p> <p>Dette lovverket er altså mildere enn det som kommer i 1687 iden forstand at de ikke ble dømt til døden. Men samtidig er det å bli dømt fredlaus svært strengt, det betyr at man ble satt utenfor samfunnet og var ubeskyttet av rettsordenen. Den fredløse mistet sin eiendom og kunne straffritt drepes av hvem som helst. Enhver som hjalp eller understøttet ham ble selv fredløs.</p>	
<p>Ved første krusifiks i kirkeutstillingen</p>	<p>Kort forklaring på overgang fra norrøn mytologi til kristningen.</p> <p>Rundt 1020 ble kristendommen til Norges offisielle religion. Hvem var det som «kristnet» Norge?</p> <p>Olav Tryggvason har med seg denne troen til Norge og tvinger den på folket med makt. Olav Kristningskampen ble ført videre av Olav Tryggvason og Olav Haraldsson (Olav den hellige som døde på Stiklestad og som lovfestet kristendommen.) Begge gikk hardt fram med kristningen av landet, det vil si med å døpe folk. De som nektet, risikerte å bli torturert og drept eller å miste eiendommene sine. Sånn kom kristendommen til Norge.</p> <p>Hvilken religion var i Norge før dette? I den norrøne troen trodde man på mange guder som...? (kanskje elevene svarer) Odin, Tor, Balder, Frøya.</p> <p>I den Norrøne religionen hadde man mange guder, mens i den kristne religionen hadde man bare en. Men den største endringen for folk må ha vært overgangen fra den private gudsyndyrkelsen til den organiserte. Mens den gamle religiøse kulten kunne utføres hjemme eller på mindre steder, med ulike ledere, ble kristendommen et anliggende for prestskapet. Man kunne ikke komme i direkte kontakt med Gud, men var nødt til å henvende seg til ham via en spesialist – presten. På denne måten hadde kirken monopol på gudsyndyrkelsen og kunne bestemme hvor, hvordan og ved hjelp av hvem den skulle foregå.</p> <p>Krusifikset som henger her viser Jesus som en seirende herre. Krusifikset er laget ikke så lenge etter kristningen av Norge og fortsatt som man på det å dø i kamp som en seier.</p>	
<p>Vikingskatten</p>	<p>Dette er museets vikingutstilling. Alle gjenstandene er fra vikingtiden. Rask oppsummering av vikingtiden.</p>	

-Når jeg sier viking tenker du på? *Pek på en elev, gjenta dette 5-7 ganger. Oppsummer de de har svart og svar litt på om det er rett.*

Kunnskapen vi har om vikingtid kommer fra ulike kilder. I hovedsak er det gjenstander som dem som er rundt oss gjerne funnet i forbindelse med gravhaug. Det er sagaene og så har vi funnet en del runepinner. Pinner med korte beskjeder. Middelalderens runepinner og dagens SMS-er har mye til felles. De fleste de har funnet står det bare navn, eller kanskje Ave Maria, men noen har litt saftigere tekster. Áli er strodinn i rassin (Åle er pult i ræva).

Etter konkurransen:

Denne inskripsjonen er fra en runepinne som ble funnet på Oslo. At det har vært seksuell omgang finner man også i andre kilder: Historien om Snegle-Halle

Islendingen Snegle-halle tjener ved Harald Hardrådes hird. Det fortelles at Halle er svært begeistret for en øks kongen har. Halle kan ikke ta øynene fra øksen og kongen spør om han liker den. Jo, Halle liker den godt. Har du sett bedre øks, spør kongen. Det tror jeg ikke svarer Halle. Kongen spør så: Vil du la deg sedask (dvs la deg bruke seksuelt av en annen mann) for å få øksen? Nei, sier Halle.

Om Halle hadde sagt ja så hadde han kunne bli beskyldt for Ergi eller rarg. Kongen hadde det ikke hatt noen betydning for. Man hadde en forestilling den gang om at den «passive», altså kvinnelige, part var en mye større niding enn den «aktive», altså mannlige, part i en seksuell handling mellom menn.

Det er flere norrøne tekster om seksuell handling mellom menn.

I den norrøne troen hadde man vananen, guder først og fremst forbundet med fruktbarhet, men de har også spesielle evner innen seid, som er en norrøn form for magi med likhetstrekk med sjamanisme.

Men det var også straffbart å beskyldte noen for homoseksuelle handlinger. Du kunne bli dømt fredløs for å urettmessig beskyldte noen for å være ergi.

I vikingtiden var seksuell aktivitet akseptert og ikke sett på som en syndig handling slik som etter kristningen. Man hadde guder for fruktbarhet, og seksuell aktivitet var ikke noe som bare hørte ekteskapet til. Man finner også fortellinger og andre spor etter at det skeive var en del av samfunnet. Det var ikke et problem at man hadde sex med andre menn, men det var et problem at man var den kvinnelige parten. Historien viser at det å bli akseptert for å være skeiv svinger med tiden, samfunn og religionens plass i et samfunn.

Konkurranse; første gruppe til å tolke runepinne

Avslutning	Historien viser at skeive finner man i alle samfunn. Det er det å akseptere og gi plass til dem som har endret seg. Og det er ikke alltid det går »fremover.»	
-------------------	---	--